

TÜRKİYE'DEKİ PSİKOBİYOGRAFİ ÇALIŞMALARI: SİSTEMATİK DERLEME

PSYCHOBIOGRAPHY STUDIES IN TURKEY: A SYSTEMATIC REVIEW

Feyza KARSLI¹

Öz

Psikobiyografi uzun yıllardan beri var olan ve son yıllarda dünyada artan ilgiye sahip bir konu haline gelmiştir. Psikobiyograflere artan ilgi, bu çalışmaların nasıl yürütüleceği sorusunu gündeme getirmiş, metodolojik açıklamalara öncü olduğu görülmüştür. Özünde psikobiyografi çalışmaları tarihsel öneme sahip olan kişilerin hayatlarının psikoloji kuramları çerçevesinde ele almasını içermektedir. Bu çalışmanın amacı, tarihsel öneme sahip kişinin hayatını psikolojik açıdan sosyo-kültürel bağlamda ele alan Türkiye'deki psikobiyografi çalışmalarını sistematik olarak incelemektir. Ülkemizdeki çalışmalar incelendiğinde, Google Akademik, TR Dizin, Dergipark veri tabanları taranmış, yapılan alanyazın taraması sonucunda 170 çalışmaya ulaşılmış ancak çalışmanın amacına uygun 9 çalışma tespit edilmiştir. İncelenen bu çalışmalar çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Sonuç olarak, ülkemizde psikobiyografi çalışmalarının sınırlı olduğu, yürütülen çalışmaların psikobiyografi metodolojisi açısından sınırlılıklar içerdiği, psikobiyografi alanında daha fazla çalışmaya ihtiyacın olduğu görülmüştür. Ayrıca gelecek çalışmalara ortak metodolojik bir dil sağlamaları için psikobiyografi metod kılavuzlarını kullanmalarının ve ele alınacak kuramsal çerçevenin zenginleştirilmesinin alanyazına önemli bir katkı sağlayacağı da düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Psikobiyografi, Psikobiyografi Metodolojisi, Sistematik Derleme, Türkiye.

Abstract

Psychobiography is a subject that has existed for many years and has become a subject of increasing interest in the world in recent years. The growing interest in psychobiographies has raised the question of how to conduct these studies and has led to methodological explanations. Substantially, psychobiography-related studies involve dealing with the lives of historically significant individuals within the framework of psychological theories. This study aims to examine the psychobiographical studies in Turkey. When the studies in our country are examined, 170 studies have been reached, but 9 studies are suitable for the purpose of the study identified. These studies were examined in various aspects. Based on this systematic review, psychobiographical studies were found scarce in our country, having methodological limitations in psychobiography, and there is an urgent need for more studies in the field of psychobiography. In addition, it should be taken into account that future studies will use psychobiography method guides to provide a common methodological language and enrich the theoretical framework to be discussed.

Keywords: Psychobiography, Psychobiography Method, Systematic Review, Türkiye.

1. Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Psikoloji Bölümü, feyza.karsli@erzincan.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2548-7436>

Makale Türü **Article Type**
Derleme Review Article

Başvuru Tarihi/Application Date
18.08.2023

Yayına Kabul Tarihi/Acceptance Date
14.10.2023

DOI
10.20875/makusobed.1345845

Bu makaleye atıf yapmak için:

Karslı, F. (2023). Türkiye'deki psikobiyografi çalışmaları: Sistematik derleme. *MAKU SOBED*, (38), 99-111. <https://doi.org/10.20875/makusobed.1345845>

EXTENDED SUMMARY

Although psychobiography has a long history, it has become popular in the last few years. Definitions of what psychobiography is usually involve dealing with the life of an important historical person within the framework of psychological theories using a method (Ponterotto, 2015; Shultz, 2005). When the psychobiography literature is examined, despite the interest in the field of personality science wax and wane from time to time, it is seen that the studies in this field still attracts certain level of attention (Shultz, 2005).

The emergence of psychobiography studies has raised methodological questions. In this context, various researchers have introduced the methodology of psychobiography (Cara; 2007; Elms, 1994; Kovary, 2011; Schultz and Lawrence, 2017). For example, Schultz (2005) listed the indicators of a good psychobiography in his "Handbook of Psychobiography". These: Cogency, narrative structure, comprehensiveness, data convergence, logical soundness, consistency. In addition, methodological guidelines including the common steps to be followed in order to carry out such a study are suggested. Suggested steps; First of all, a subject (person) is selected, the relevant sources (primary and secondary) about the chosen person are reached and these sources are made ready for use, then a theory is selected, the selected theory and the collected data are interpreted by integrating them. Finally, the writing phase is completed, reviewed, examined and the process is concluded by evaluating (Cara; 2007; Elms, 1994; Kovary, 2011; Schultz and Lawrence, 2017). However, although the proposed methodological steps make it easier to conduct a psychobiography study, some difficulties may arise (Anderson and Kağnıcı, 2010). For example, it can be said that among these difficulties, when the life of this person is discussed in terms of the chosen theory, after the subject selection is made, this may lead to reductionism or an incomplete or wrong evaluation of the chosen theory may lead to the emergence of an unhealthy psychobiography. It should be considered that the focus of psychobiography is to understand the person and psychobiography should be considered as a dynamic process (Schultz, 2005). Therefore, these data collected throughout the process should continue until the best fit between the person and his/her life is reached and should establish a connection between the person and his/her life within the framework of the chosen theory.

While psychobiography studies have become widespread in the world in the last few decades (du Plessis, 2017), it was thought that it might be a matter of curiosity what kind of picture it displays in our country. The aim of this study is to systematically examine the psychobiography studies in Turkey, which deals with the life of a historically significant person in a socio-cultural context from a psychological perspective. For this purpose, a literature review was conducted. Google Scholar, TR Index, Dergipark databases were scanned, 171 studies were reached as a result of the literature review, but 9 studies suitable for the purpose of the study were identified. These studies examined different historical figures in different disciplines, in different theoretical frameworks. The findings of the study showed that psychobiography studies in our country are carried out in various scientific fields such as Turkish Language and Literature (Erbay, 2021), Psychology (Harlak et al., 2021), Theology (Gürsu, 2015, 2020; Kaplan, 2009), Social Work and Counseling (Aktu, 2018; Aktu, Varol and Sevim, 2018), Education (Turna, 2020) and History (Genç and Genç, 2016). It has been observed that the historically significant people discussed in the studies examined vary. When the results about which aspects of the lives of historical people were examined, it was concluded that there were variables such as goal orientation, need for success and meaning, death anxiety, melancholy, religious identity, and psychosocial development. When the methodologies used by the studies were examined, it was seen that only one study (Harlak et al., 2021) was carried out by following the methodological steps suggested in the literature.

In conclusion, in the light of this study, it can be said that the number of psychobiography studies in our country is limited, the methodology used is not common, and the theoretical perspective needs more diversification. It is thought that this study will be a guide for future studies.

1. GİRİŞ

Psikobiyografinin geçmişi uzun yıllara dayanmaktadır. Yaklaşık olarak M.S.45-125'te Aristides ve Themistocles hakkındaki çalışmalar erken dönem biyografik eserler olarak kabul edilmektedir (Ponterotto, 2015). Sonrasında yürütülen çalışmalar, azizlerin yaşamını inceleyen biyografilerden oluşmaktadır. Ardından Freud'un psikanaliz çalışmaları yer almış ve son olarak birden fazla kuramın bir arada kullanıldığı modern çalışmalar kendini göstermiştir (Ponterotto, 2015). Psikoloji için de psikobiyografi antik çağlara dayandırılrsa da Freud'un Leonardo da Vinci üzerinde yazdığı çalışmasının bir dönüm noktası olduğu ve psikobiyografinin doğuşu olarak kabul edildiği görülmektedir (Kőváry, 2011). Geçmişten bu yana zaman zaman psikobiyografiye olan ilgi azalmış olsa da özellikle kişilik bilimi alanı aracılığıyla çalışmalar sürdürülmeye devam etmiştir (Shultz, 2005). Öyle ki psikobiyografiler, kişilik psikolojisinde bireysel farklılıkların ele alındığı, bireyin derinlemesine incelendiği idiografik yaklaşımın bir yöntemi olarak kabul edilmiştir.

Psikobiyografi en kısa ve öz haliyle, "psikolojik teori ve bilgiyi önemli ölçüde kullanan bir biyografi" olarak tanımlanmaktadır (Elms, 1994, s. 4). Ponterotto (2015) ise "tarihsel önemi olan bir kişinin tüm hayatının yoğun bir şekilde ele alındığı, psikoloji kuramları çerçevesinde sosyo-kültürel bir bağlam içinde yorumlandığı ve psikolojik ve tarihselci (historiographic) bir metodolojinin kullanıldığı çalışmalar" olarak ifade etmektedir. McAdams (2000), psikobiyografideki temel fikrin, doğumdan ölüme kadar tüm bir yaşamı, bu yaşama psikolojik bir teori uygulayarak ya da doğrudan bireyin yaşamını psikolojik teoriye göre yapılandırarak anlatmak olduğunu ileri sürmüştür. Bu tür çalışmalar genellikle karmaşık ve çok yönlü karakterleri anlamak amacıyla derinlemesine analizler içerir. Çoğu zaman, yakın zamanda ölen veya uzun süre önce ölmüş, toplum üzerinde kalıcı bir etkisi olan tanınmış kişilere odaklanmaktadır (Ponterotto, 2015). Genel olarak, tanımlardan da anlaşıldığı gibi psikobiyografik çalışmaların ortak noktalarının (1) tarihsel öneme sahip olan bir kişi ve (2) bu kişinin hayatının psikolojik bir kuram çerçevesinde derinlemesine ele alınması olarak ifade edilebilir. Van Niekerk'in (2007), psikobiyografi için yapılan tanımlamalardan hareketle evrensel kabul edilebilecek ortak birkaç özellikten bahsettiği görülmüştür. Bu özellikleri; nitel verilerin kullanılması, kişinin yaşamının ayırmadan kapsamlı ve boylamsal bir yaklaşımla ele alınması, çeşitli kaynaklara ulaşılması, mevcut bilginin doğasına uygun verilerin toplanması şeklinde sıralamıştır (Fouché, 2015).

Psikobiyografi, bireylerin yaşamlarını ve deneyimlerini anlamak için hem biyografik verilere hem de psikolojik teorilere dayanan bir disiplin olarak da ifade edilmektedir (Fouché, 2015). Bu yaklaşım, kişilerin yaşam hikâyelerini ve davranışlarını daha derinlemesine anlamak için psikolojik analizler ve çerçeveler kullanarak biyografik bilgileri bir araya getirir. Bunu yaparken de yaşam öykülerini içeren e-posta, günlükler, mektuplar, otobiyografiler, mevcut biyografiler, fotoğraflar, günlükler ve öyküler dâhil pek çok çalışma materyalini kullanmayı gerektirir. Psikobiyografi ile biyografi karşılıklı etkileşimde olsalar da birbirinden ayırtıkları noktalara sahiplerdir (Elms, 1994). Dolayısıyla psikobiyografi çalışmaları biyografi çalışmalarıyla karıştırılmamalıdır. Ayrıca psikobiyografilerin otobiyografi, yaşam öyküsü, psikotarih, vaka çalışmaları gibi diğer yakından ilişkili ve olası kafa karıştırıcı terimlerle karşılaştırılması mümkün görünmektedir.

Geçmiş dönemlere kadar uzanan psikobiyografinin başlarda bilimsel bir çalışma olarak kabul edilmediği görülmektedir. Ancak Elms, Runyan, Schultz gibi isimlerin psikobiyografinin tanımı, tarihesi ve metodolojisi hakkında ortaya koyduğu kaynaklar psikobiyografiye bilimsel bir zemin kazandırmıştır (du Plessis, 2017, s. 216). Dolayısıyla psikobiyografinin sanatçılardan politikacılara kısacası tanınmış kişilerin yaşamlarını ve kişiliklerini keşfetmek için deneysel bulguların kullanıldığı uygulamalı kişilik biliminin bir dalı olarak en iyi anlaşılabilceği vurgulanmaktadır (Schultz ve Lawrence, 2017). Böylece bir psikobiyografi çalışmasının amacı, hedeflenen kişinin edebi anlatımını yapmaktan öte bu kişinin psikolojik teoriler ışığında hayatını analiz etmesine karşılık gelmektedir.

Antik çağlardan günümüze kadar psikobiyografi, öznel yaklaşımları benimsemiştir (Fouché ve Van Niekerk, 2010; Mayer, 2017). Bu öznel yaklaşım, bireye odaklanarak, bireylerin dünya deneyimi ve insan doğası temelindeki eşsizliklerini vurgular. Öznel yaklaşımın amacı, bulguların genelleştirilmesi yerine, bir bireyin derinlemesine anlaşılmasını sağlayan tematik bir analiz elde etmektir. Schultz (2005) ve Kőváry'nin (2011) görüşlerine göre, psikobiyografi çalışması yürütenlerin tematik analizden öte psikolojik açıdan keşfetme ve yorumlamayı içeren bir çaba içinde oldukları ifade edilebilir. Araştırmacılar çoğu zaman derinlemesine incelemeler yaparken bunu nitel bir çalışma çerçevesinde düşünmektedir. Ancak psikobiyografi çalışmaları nicel bir araştırma tasarımına da başvurabilir (Lapan vd., 2012).

Psikobiyoğrafi, bireylerin yaşamlarını anlamak ve analiz etmek için psikoloji ve biyografi disiplinlerini bir araya getirmesi açısından interdisipliner bir bilim kabul edilmektedir (Elms, 1994; Fouché, 2015). Psikiyatri, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, siyaset, edebiyat, din ve tarih gibi disiplinleri kesen popüler bir bilimsel araştırma yöntemi haline gelen psikobiyoğrafi bireylerin hayatlarını, davranışlarını, düşüncelerini ve duygusal durumlarını anlamak için psikolojik ve biyografik faktörleri birleştirir (Bulut ve Cissy Usman, 2021). Tarih, edebiyat, ilahiyat gibi çeşitli alanlar, psikobiyoğrafıyı inceleme ve araştırma konuları olarak benimsemişlerdir. Ancak, farklı disiplinlerden gelen bu yaklaşımlar arasında metodolojik uyumsuzluklar ve organizasyon eksiklikleri ortaya çıkabilir. Çünkü her disiplinin kendi metodolojisi bulunmaktadır. Psikobiyoğrafi çalışmaları için yaşanabilecek bu sorunu gidermek amacıyla da ortak metodolojik basamaklar pek çok araştırmacı tarafından ileri sürülmüştür (Cara; 2007; Elms, 1994; Kovary, 2011; Ponteretto ve Reynolds, 2017; Schultz ve Lawrence, 2017).

Schultz (2005), “Handbook of Psychobiography” kitabında “iyi bir psikobiyoğrafi nasıl yazılır?”, “kötü bir psikobiyoğrafi nasıl olur?” gibi başlıklarla psikobiyoğrafının metodolojisi hakkında bilgi vermektedir. Schultz’a göre, iyi bir psikobiyoğrafının göstergeleri (1) inandırıcı olması, (2) anlatımın yapısı, (3) kapsamlılığı, (4) veri yakınsaklığı, (5) tutarlılık, (6) mantıksal doğruluk ve (7) canlılıktır. Kötü bir psikobiyoğrafının göstergelerini ise (1) patografı, (2) tek ipucu, (3) yeniden yapılanma, (4) indirgemecilik, (5) zayıf teori seçimi ve (6) zayıf anlatı yapısı olarak belirlemiştir (Schultz, 2005, s. 7, 10). Alanyazın ayrıca bir psikobiyoğrafi çalışması yürütmek isteyenler için birtakım ortak basamakları içeren kılavuzlar önermektedir. Önerilen basamakların neler olduğu incelendiğinde, öncelikle bir özne (kişi) seçimi yapılır, seçilen kişi hakkında ilgili kaynaklara (birincil ve ikincil) ulaşılır ve bu kaynaklar kullanılmak üzere hazır hale getirilir, ardından bir kuram seçimi yapılır, seçilen kuram ile toplanan veriler bütünleştirilerek yorumlanır. Son olarak yazım aşaması tamamlanır, gözden geçirilir, incelenir ve süreç değerlendirilerek sonlandırılır (Cara; 2007; Elms, 1994; Kovary, 2011; Schultz ve Lawrence, 2017). Miles vd. (2014) ise nitel çalışmalarda sistemli bir şekilde kullanılan 12 adımın psikobiyoğrafi çalışmalarına da uygulanacağını belirtirler. Bu 12 adım sırasıyla; özne seçimi, konuya ilişkin birincil ve ikincil kaynak malzemelerin belirlenmesi, kişinin yaşam ortamının belirlenmesi, teorinin seçimi, verinin kendi kendine konuşmasına izin verme, eldeki verilerle spesifik sorular sormak (hipotez oluşturmak), kodlama yöntemleri ve kodlama yönetimine göre kodlama, gösterim formatının seçimi, gösterim formatıyla kodlamayı bütünleştirme, psikobiyoğrafıyı yazma, psikobiyoğrafının gözden geçirilmesi ve son olarak çalışmanın gözden geçirilmesidir (Bulut ve Cissy Usman, 2021). Her ne kadar önerilen yöntemlerin kolaylık sağlayacağı kabul görse de psikobiyoğrafik çalışmaların etkili bir şekilde yürütülmesi ile ilgili belirli zorluklar devam edebilmektedir. Eleştirmenler bu zorluklar arasında, psikobiyoğrafilerin çoğunlukla geçerliliği belirsiz geriye dönük ve içe dönük verilere dayanmasını, bireysel vakaya ilişkin bir çalışmadan genelleme yapmanın güvenli olmamasını saymaktadır (Runyan, 1984).

Araştırmacılar tarafından “Bir psikobiyoğrafi çalışması nasıl yürütülür?” sorusuna istinaden ileri sürülen basamaklar hakkında bilgi vermek gerekirse, özne seçimi ilk aşamadır (Elms, 1994; Schultz, 2005). Seçilen özne hakkında yanıtlanması istenen sorular devrededir (Cara, 2007). Ardından veri toplama ile devam edilir. Veri toplarken kaynaklar diğerleri tarafından ya da öznenin kendisi tarafından ortada olan kaynakların tümünü içermektedir. Başka bir basamak olan teorinin seçimi ise kolay bir iş değildir. Çünkü bilgi, beceri ve yaratıcı sezginin bir araya getirilmesi gerekir (Cara, 2007). Bu aşama seçilen kişiye dair karmaşık yaşamlar, farklı bağlamlar ve boyutlar içerebilir ve bu nedenle farklı teoriler gerektirebilir. Sonrasında toplanan verileri analiz etme ve bu verilerin seçilen teori ya da teoriler bünyesinde değerlendirme aşaması gelmektedir. Verilerin analizi farklı yöntemler kullanarak yapılabilir (Cara; 2007; Elms, 1994; Kovary, 2011; Schultz ve Lawrence, 2017). En son aşamada psikobiyoğrafik verileri analiz ettikten ve bazı geçici yorumları öne sürdükten sonra, yorumların doğru veya güvenilir olup olmadıklarını belirlemek için değerlendirme yapılır. Bu kapsamda mantıksallık, anlatı yapısı, tutarlılık, inandırıcılık, kanıtlarda tutarlılık gibi bazı kriterlere dikkat edilmesi gerektiğine dair fikir birliği bulunmaktadır (Cara, 2007; Schultz, 2005).

Psikobiyoğrafi çalışmalarının sayısı arttıkça araştırmacılar psikobiyoğrafının nasıl yürütüleceği konusuna daha çok odaklanmışlardır (Cara; 2007; Elms, 1994; Kovary, 2011; Schultz ve Lawrence, 2017). Ancak her bilimsel çalışmada olduğu gibi psikobiyoğrafi çalışması için de etik kaygılar bulunmaktadır. Ponteretto ve Reynolds (2017) araştırma, yazım ve yayınlama süreci boyunca psikobiyoğrafi çalışması yürütecek araştırmacılar için bir etik model ortaya koymuşlardır. Bu modelde, araştırmacının konusunu seçmesinin, temel bir önerme belirlenmesinin, etik kurul takibinin, bilgilendirilmiş onam prosedürlerinin ve seçeneklerinin göz önünden bulundurulmasının, araştırma boyunca karşılaşılabilecek etik meselelere uyanık olunmasının ve psikobiyoğrafiden etkilenebilecek kişiler üzerindeki etkilerin izlenmesinin önemli

olacağı söylenmiştir. Etik açıdan dikkat edilmesi gereken hususların araştırmadan ayrı bir parça olarak düşünülmemesi gerektiği; bu hususlara araştırmanın öncesi, esnası ve sonrasını kapsayacak şekilde yer verilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Ponteretto ve Reynolds, 2017).

Psikobiyoğrafi çalışmaları bilimsel bir yöntemle ele alınmaya çalışılır. Ancak bunu yaparken birtakım zorluk ve dezavantaj yaşanabileceği tartışılmaktadır. Özne seçimi yapıldıktan sonra bu kişinin yaşamı yine seçilen kuram açısından ele alınırken bu durumun indirgemeciliğe yol açabileceği ya da seçilen kuramın eksik veya yanlış değerlendirilmesi sağlıklı bir psikobiyoğrafının ortaya çıkmasına neden olabileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte incelemeye alınan çoğu tarihsel figürün hayatta olmamasının da bilgilerin doğrulanmasını imkânsız kılacağı, bunun da bir dezavantaj oluşturacağı düşünülmektedir (Anderson ve Kağnıcı, 2010). Dolayısıyla psikobiyoğrafi yöntemi eleştiriye de açık hale gelmektedir. Çünkü kişisel yorumlar ve öznel bakış açıları analizin bir parçasıdır ve nesnel bilimsel yöntemlere kıyasla daha fazla öznel değere sahip olabilir. Bu açıdan metodolojinin sağlam oluşturulması büyük önem kazanmaktadır (Ponteretto ve Reynolds, 2017; Schultz ve Lawrence, 2017).

Psikobiyoğrafi çalışmasında seçilecek kuram kritik bir öneme sahiptir (Cara; 2007; Elms, 1994; Kovary, 2011; Schultz ve Lawrence, 2017). Geçmişte psikobiyoğrafik çalışmalar sıklıkla önemli bireylerin ve onların olası psikopatolojilerinin psikanalitik yorumlarına odaklanmıştır (Mayer vd., 2021). Bu noktada, araştırmacılar teorik bilgi ve anlayışına göre ele alacağı kuramı belirlemektedir. Dolayısıyla bu durum örneğin psikodinamik, psikanalitik, bağlanma kuramı, nesne ilişkileri, psikososyal gelişim gibi bazı teorilerin diğerlerine göre daha baskın olmasına neden olmuştur (Bulut ve Cissy Usman, 2021).

Psikobiyoğrafi çalışmaları “Journal of Psychobiography” adlı yeni bir çevrimiçi derginin kurulmasıyla organize bir yapı kazanmıştır. Özellikle Güney Afrika konsorsiyumu psikobiyoğrafi çalışmalarına öncülük eder bir durumdadır. Bir derginin varlığı psikobiyoğrafının dünya çapındaki öğrencilere ve akademisyenlere yayılmasını teşvik edeceğini göstermektedir (Fouché ve van Niekerk, 2010). Bu açıdan psikobiyoğraflerin kuramsal bilgilerin aktarılmasında gerçek hayattaki önemli kişilerin hayatlarından yansımalar sunmasıyla farklı bir bilgiyi paylaşma, sunma imkânı vereceği de düşünülmektedir. Ayrıca iki yılda Paul H. Elovitz, Inna Rozentsvit, Claude-Hélène Mayer gibi isimlerin yer aldığı uluslararası psikobiyoğrafi forumlarının ortaya çıkması psikobiyoğrafi çalışmalarını teşvik etmeyi ve psikobiyoğrafi alanında uluslararası iş birliği kurmayı sağlamaktadır (Mayer, 2023).

Psikobiyoğrafının odaklandığı şeyin kişiyi anlamak olduğu ileri sürülmüştür (Schultz, 2005). Bu açıdan Schultz (2005), psikobiyoğrafiyi dinamik bir süreç olarak görmektedir. Dolayısıyla böyle bir çalışmanın bireylerin yaşam hikâyelerini sadece yüzeysel bir düzeyde değil, içsel düşünceleri, duyguları, deneyimleri ve çevresel etkileşimlerini de kapsayacak şekilde ele almayı içeren uzun soluklu bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Daha fazla veri kişi hakkında daha fazla bilgi vereceği için süreç boyunca toplanan bu veriler kişi ve yaşamı arasında en iyi uyuma ulaşana kadar devam etmeli ve kişi yaşam arasında bağlantı kurmalıdır. Dolayısıyla psikobiyoğrafi çalışmalarının önemi, teorik bilgileri gerçek hayattaki ünlü veya tarihsel kişilerin yaşamları ve deneyimleriyle ilişkilendirerek sunma fırsatı sağlamasında yatar (Ponteretto, 2015; Schultz, 2005). Böylece psikoloji alanındaki teorileri somut örneklerle besler. Bu durum soyut kavramların ve teorilerin somut yaşam öyküleri üzerinden nasıl uygulandığını göstererek soyut kavramların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Kowary, 2011). Bu da psikoloji alanında yeni perspektiflerin gelişmesine ve insan davranışını daha geniş bir bağlamda değerlendirebilmeye olanak tanımaktadır.

Psikobiyoğrafi çalışmaları dünyada son birkaç on yılda yaygınlaşmakta iken (du Plessis, 2017) ülkemizde nasıl bir tablo sergilediğinin merak konusu olabileceği düşünülmüştür. Bu çalışmanın amacı, tarihsel öneme sahip bir kişinin hayatını psikolojik açıdan sosyo-kültürel bağlamda ele alan Türkiye’deki psikobiyoğrafi çalışmalarını ele aldıkları tarihsel öneme sahip kişi, kuramsal çerçeve, yöntem gibi yönlerini sistematik açıdan incelemektir.

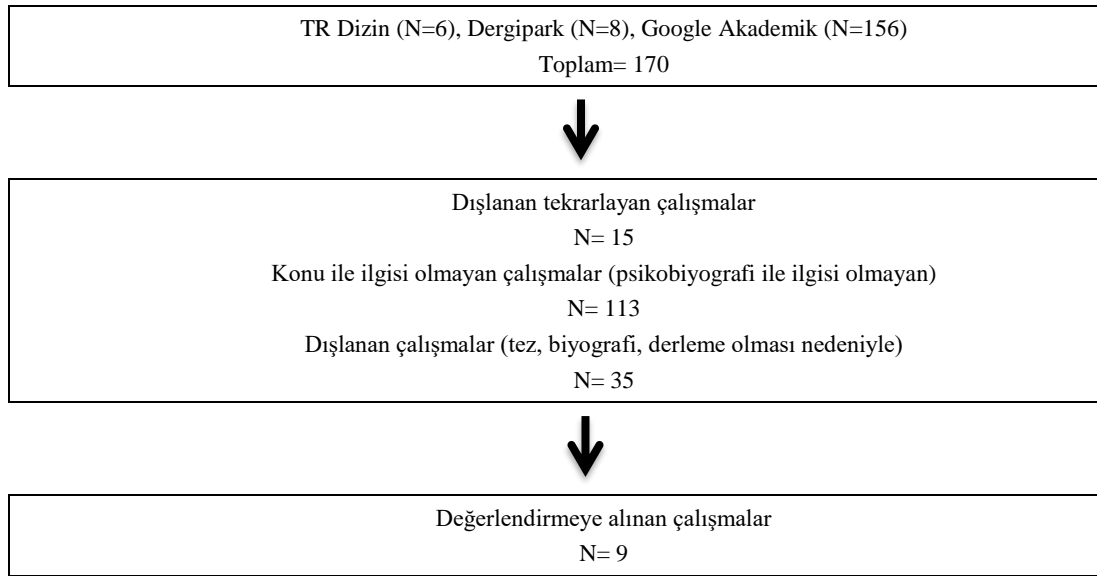
2. YÖNTEM

Tarihsel öneme sahip bir kişinin hayatını ve psikolojik özelliklerini inceleyen bir araştırma alanı olan psikobiyoğraflerin güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Güçlü yönleri arasında ele alınan kişinin yaşamı boyunca değişimini, duygusal deneyimlerini, kişisel gelişimini kapsamlı bir şekilde anlama gibi derinlemesine bir anlayış sağlar ve tüm bunları psikolojik bir bağlamda değerlendirir. İçinde bulunulan bağlam anlaşılacağı için durumsal farkındalık kazandırır. Kişisel gelişim ve öğrenme süreçlerinin

anlaşılmasını kolaylaştırır. İnsanın karmaşıklığını ve çeşitliliğini gösterme fırsatı sunar. Zayıf yönleri ise öznel kısıtlamalar, kişisel önyargılar gibi bazı yazardan kaynaklı faktörler nesnelliği sınırlandırabilir, dolayısıyla psikobiyografinin yapılması ve yürütülmesinde dikkatli olmak gerekmektedir. Kişinin yaşamına ait veriler eksik olabilir. Elde edilen sonuçlar o kişinin öznel deneyimleri olduğu için genelleme yapmak mümkün değildir. Aynı zamanda özel yaşama ilişkin bilgiler içerebileceği için etik sorunlar ve mahremiyet ihlaline neden olabilir.

Bu çalışma tarihsel öneme sahip bir kişinin hayatını psikolojik açıdan sosyo-kültürel bağlamda ele alan Türkiye'deki psikobiyografi çalışmalarını ele aldıkları tarihsel öneme sahip kişi, kuramsal çerçeve, yöntem gibi yönlerini incelemek amacıyla yürütülen sistematik bir derleme çalışması niteliğindedir. Derlemenin tarama ve seçim süreci, “Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA)” kılavuzu dikkate alınarak yapılmıştır (Moher vd., 2009). İlgili aşamalar Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Makale Değerlendirme Akışı

Literatür taramasında yıl sınırlaması yapılmamıştır. “Google Akademik, TR Dizini, Dergipark” veritabanları taranmıştır. Tarama yapılırken “psikobiyografi” anahtar kelimesi kullanılmıştır. Kasım 2022-Aralık 2022 zaman aralığında veri tabanlarında tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda, TR Dizin’de 6, Dergipark’ta 8, Google Akademik’te 156 olmak üzere toplam 170 çalışmaya ulaşılmıştır. Tüm bu çalışmalar dahil edilme ve dışlanma kriterleri açısından değerlendirilmiştir. Çalışmaya dahil edilme kriteri olarak “tarihsel önemi olan bir kişinin” ele alındığı, bu kişinin hayatının belli bir kuram çerçevesinde değerlendirildiği çalışmalar dâhil edilirken biyografi türünde olan, psikobiyografinin tarihçesi, metodolojisinin anlatıldığı ve kitap türündeki çalışmalar dışlanmıştır. Dışlanan ve dâhil edilen çalışmalara ilişkin akış şeması Şekil 1’de gösterilmiştir. Mevcut sistematik derleme çalışmasında incelenen çalışmaların özelliklerine ilişkin bilgiler ise Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. İncelenen Çalışmaların Özellikleri

Çalışma	Alan	Tarihsel Kişi	Tarihsel kişinin hayatının ne açıdan değerlendirildiği	Kullanılan Yöntem	Sonuçlar
Erbay (2021)	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	Şâhî (Bayezid)	Sürgün hayatının şiirlerine yansımaları	Psikobiyografik yöntem	Şahi’nin mücadeleyle geçen hayatının duyudurumuna etkisinin bu süreçte yazdığı eserlerine yansıdığı belirtilmiştir.

(Tablo 1'in devamı)

Çalışma	Alan	Tarihsel Kişi	Tarihsel kişinin hayatının ne açıdan değerlendirildiği	Kullanılan Yöntem	Sonuçlar
Harlak vd. (2021)	Psikoloji Bölümü	Füreyâ Koral	Sanatçı yönü ve hedef yönelimi, başarı ve anlam ihtiyacı	Psikobiyografi metodolojisi	Füreyâ'nın başarı ihtiyacının güçlü, anlam ihtiyacının yüksek düzeyde olduğu, ulaşılması zor, özgül ve uzun erimli hedefleri olduğu tespit edilmiştir.
Gürsu (2015)	İlahiyat, Din Psikolojisi	Hasan Basri Çantay	Kayı, ölüm kaygısı, intihar	Psikobiyografik yöntem	Çantay'ın yaşadığı zor şartlar ve hayat olayları, kaygılı gerçeğe yönelik savunma mekanizma kullandığını ve zihinsel bir yorgunluk içinde olduğunu göstermiştir.
Gürsu (2020)	İlahiyat, Din Psikolojisi	Şehzade Korkut	Melankoli, iktidar	Yöntemden bahsedilmemiş	Şehzade Korkut'un yaşadığı zorluklar karşısında melankolik bir hale büründüğü, ölüm korkusu ve kaygı yaşadığı belirtilmektedir.
Aktu (2018)	Sosyal Hizmet ve Danışmanlık	Kemal Sunal	Levinson'un kuramı	Psikobiyografik yöntem + nitel desen	Kemal Sunal'ın aile ve iş yaşamındaki üretkenliği, sonraki kuşakları yetiştirme ve deneyim aktarmadaki başarısı, psikolojik ve biyolojik açıdan iyi bir seviye ulaştığı açıklanmıştır.
Kaplan (2009)	İlahiyat	Leonardo Da Vinci	Dini kimliği	Yöntem var ama net değil	Leonardo'nun genç yaşta toplumdaki dışlanması, sanatsal yeteneğinin takdir edilmemesi sonucundan yabancılaşmışlığı ifade edilmiştir.
Aktu vd. (2018)	Sosyal Hizmet ve Danışmanlık	Said Nursi	Levinson'un kuramı	Psikobiyografik yöntem + nitel desen	Karşılaştığı yaşam olaylarının Nursi için dönüm noktası olduğu, din ve maneviyatı yaşamının merkezine koyduğu tespit edilmiştir.
Turna (2020)	Eğitim	Ömer Seyfettin	Psikanalitik bir çerçeve, kuram net değil	Yöntem net değil	Buhranlı bir dönemde yaşayan Seyfettin'in toplumu çok iyi analiz ettiği ve eserlerinde geçmiş ile bugün arasında bağ kurma, meseleleri muhakeme etme, insanı ve toplumu kavrama gibi mevzuları başarılı bir şekilde aktardığı iletilmiştir.
Genç ve Genç (2016)	Tarih Bölümü	İbn Rüşd	Psikososyal gelişim kuramı	Yöntemden bahsedilmemiş	İbn Rüşd'ün ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki psikososyal gelişim krizlerini başarılı bir şekilde geçirdiğine ulaşılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Çalışmanın Alanı

Derlemeye dâhil edilen çalışmaların 2009 ile 2021 yılları arasında yapıldığı görülmüştür. Psikobiyografinin multidisipliner bir çalışma alanı olması ülkemizdeki psikobiyografi çalışmalarının yürütüldüğü alanların çeşitlilik göstermesine yansımıştır. Yapılan psikobiyografi çalışmalarının Türk dili ve edebiyatı (Erbay, 2021), psikoloji (Harlak vd., 2021), ilahiyat (Gürsu, 2015, 2020; Kaplan, 2009), sosyal hizmet ve danışmanlık (Aktu, 2018; Aktu vd., 2018), eğitim (Turna, 2020) ve tarih (Genç ve Genç, 2016) bölümlerinde çalışıldığı belirlenmiştir.

3.2. Tarihsel Kişi

Psikobiyografi çalışmalarının örneklemini, psikososyal açıdan incelemeye alınan tarihsel öneme sahip kişiler oluşturmaktadır. İncelenen çalışmalarda ele alınan tarihi öneme sahip kişiler çeşitlilik göstermektedir. Osmanlı şehzadesi “Şahi (Beyazıd)” (Erbay, 2021), yine başka bir Osmanlı şehzadesi “Şehzade Korkut” (Gürsu, 2020), televizyon ve sinema sanatçısı “Kemal Sunal” (Aktu, 2018), ilk Türk kadın seramik sanatçısı “Füreyâ Koral” (Harlak vd., 2021), “Leonardo da Vinci” (Kaplan, 2009), “İbn-i Rüşd” (Genç ve Genç, 2016), “Said Nursi” (Aktu vd., 2018), “Ömer Seyfettin” (Turna, 2020) ve “Hasan Basri Çantay” (Gürsu, 2015) incelenen kişiler arasında yer almaktadır.

3.3. Tarihsel Kişinin Hayatının Ele Alındığı Yönü

Psikobiyografiler, tarihi öneme sahip kişileri psikoloji kuramları çerçevesinde sosyo-kültürel bir bağlam içinde metodolojik bir şekilde yorumlamaya çalışmaktadır. Mevcut derleme çalışmasında incelenen çalışmalarda ele aldıkları tarihi öneme sahip olan kişilerin farklı yönlerinin dikkate alındığı görülmektedir. Harlak ve arkadaşları (2021), Cumhuriyetin ilk kadın seramik sanatçısı olan Füreyâ Koral’ın sanatçı yönü, hedef yönelimi, başarı ve anlam ihtiyacı açısından incelemiştir. Erbay (2021), Osmanlı şehzadesi Şahi (Beyazıd)’nin yaşadığı sürgün hayatının duygu durumuna bunun da şiirlerine nasıl yansıdığını ele almıştır. Gürsu (2015), Hasan Basri Çantay’ın zor zamanlarında intihar düşüncesini ve zihinsel yorgunluklarını; aynı zamanda varoluşçu psikolojinin dört kaygısından biri olan ölüm kaygısını değerlendirmiştir. Gürsu başka bir çalışmasında (2020), Osmanlı şehzadesi Şehzade Korkut’un hayatını melankoli açısından ele almıştır. Aktu (2018), televizyon ve sinema sanatçısı Kemal Sunal’ın hayatını Levinson’un yaşam yapısı kuramı ile açıklamıştır. Aktu (2018) arkadaşlarıyla yürüttüğü başka bir çalışmasında ise din adamı Said Nursi’nin hayatını Levinson’un yaşam yapısı kuramı ile değerlendirmiştir. Kaplan (2009), Leonardo da Vinci’yi kimlik ve kişilik çerçevesinde Vinci’nin dini kimliği üzerinde durmuştur. Turna (2020) Türk Edebiyatı sanatçısı Ömer Seyfettin’in hikâyelerini Psikanalitik kuram çerçevesinde ele almıştır. Genç ve Genç (2016), İbni Rüşd’ü psikososyal gelişim kuramı açısından incelemiştir.

3.4. Kullanılan Yöntem

Psikobiyografi çalışmaları “psikolojik ve tarihselci (historiographic) bir metodoloji” kullanımını içermektedir. Alanyazında bir psikobiyografi çalışmasının nasıl bir metodoloji takip etmesi gerektiğiyle ilgili pek çok bilimsel kaynak ileri sürülmüştür (du Plessis, 2017, s. 216). Alanyazının ileri sürdüğü metodolojik aşamaların sırasıyla bir özne (kişi) seçimi, seçilen kişi hakkında ilgili kaynaklara (birincil ve ikincil) ulaşımı, bir kuramın seçimi, seçilen kuram ve kaynakların birleştirilmesi, yazılan psikobiyografinin incelenmesi, gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesidir (Cara; 2007; Elms, 1994; Kovary, 2011; Schultz ve Lawrence, 2017). Bu çalışmada incelenen çalışmaların kullandıkları metodolojinin birbirlerinden farklılıklar içerdiği görülmüştür. Bu çalışmalardan bazılarının psikobiyografik yöntemden bahsettiği, bazılarının yöntem kısmından bahsetmediği (Gürsu, 2020), ayrıca bazılarının da ek olarak nicel analize yer verdiklerine (Aktu, 2018) ulaşılmıştır. İncelenen çalışmalar arasında sadece tek bir çalışmanın (Harlak vd., 2021) alanyazında ileri sürülen psikobiyografi metodolojisine yakın olduğu görülmüştür.

3.5. Elde Edilen Sonuçlar

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda yapılan taramada 9 çalışmanın dahil edilme kriterlerini karşıladığı görülmüştür. İncelenen çalışmaların her biri tarihsel bir öneme sahip olan kişiyi çeşitli kuramlar

açısından ele almıştır. Sırasıyla bu çalışmaların ele aldıkları tarihsel öneme sahip kişi ve ne açıdan değerlendirdiklerine değinilmiştir. Erbay (2021), Osmanlı şehzadelerinden Beyazid'in hayatındaki zorluklarla mücadelesinin duygu durumuna etkisini ve içinde bulunduğu duygu durumunun yazdığı şiirlere yansıtmasını değerlendirmiştir. Harlak vd. (2021), Cumhuriyetin ilk kadın seramik sanatçısı olan Füreya Koral'ın yaşamını hedef yönelimi, başarı ihtiyacı ve anlam ihtiyacı gibi kuramlar çerçevesinde ele almışlardır. Yaptıkları inceleme sonucunda, Füreya Koral'ın başarı ihtiyacının güçlü olduğu, benzer şekilde anlam ihtiyacının da yüksek düzeyde olduğu ve kendisine ulaşılması zor, özgül ve uzun erimli hedefler koyduğu görülmüştür. Gürsu (2015), TBMM 1. Dönem Balıkesir Milletvekili, öğretmen, gazeteci, politikacı, fikir ve din adamı, Kur'an müfessiri gibi pek çok rolü olan Hasan Basri Çantay'ın hayatındaki zorluklar karşısında kaygılı gerçeğe yönelik savunma mekanizma kullandığı ve karşılaştığı zorluklarla birlikte toplumsal meseleleri dert edinmesinin zihinsel bir yorgunluk yaşamasına neden olduğu belirtilmiştir. Gürsu (2020) başka bir çalışmada Şehzade Korkut'un hayatını melankoli duygusu üzerinden incelemiştir. Şehzade Korkut'un evlat kaybı ve yas süreci yaşaması, başarısız ve düşük benlik saygısı, reddedilme ve kabul görmemesi, ölüm korkusu yaşaması gibi pek çok faktörün melankolik bir halde olmasının nedenleri arasında sıralanmıştır. Aktu (2018), sinema sanatçısı Kemal Sunal'ın tüm hayatını ele alarak yaşamının belirli dönemlerindeki dönüm noktalarını tespit etmiştir. Özellikle kariyer yaşamında gençlik hayallerine ulaştığı ve üretken olduğu görülmüştür. Ayrıca kuşaklar arasında bir köprü olduğu ve deneyimlerini başarılı bir şekilde aktarabildiği de belirtilmiştir. Kaplan (2009), önemli bir filozof, astronom, mimar, mühendisi, mucit, matematikçi, anatomist, müzisyen, heykeltıraş, botanist, jeolog, kartograf, yazar ve ressam olarak bilinen Leonardo Da Vinci'nin hayatı kimlik (özellikle dini kimlik) gelişimi üzerinden incelenmiş ve yaşadığı toplum tarafından dışlanmasının cinsel, mesleki ve dini kimliğinde kaymalar yaşadığını, yine kafa karışıkları yaşadığını ve değerlere yabancılaştığını ileri sürmüştür. Aktu vd. (2018), din âlimi olan Nursi'nin yaşamındaki çeşitli olayların kişisel gelişiminde dönüm noktası olduğu ve tüm bunların yaşamı merkezine din ve maneviyatı koymasını sağladığı düşünülmüştür. Turna (2020), Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden Ömer Seyfettin'in hayatının hikâyelerine nasıl yansıdığını ele almıştır. Buhanlı dönemlerden geçen Seyfettin'in toplumu başarılı bir şekilde analiz edebilme yeteneğinin eserlerinde açık bir şekilde görülebildiği, geçmiş ile bugün arasında bağ kurarak insan ve toplumla ilgili meseleleri anlaşılır bir şekilde aktardığı tespit edilmiştir. Son olarak, Genç ve Genç (2016) tarafından Endülüslü-Arap felsefeci, hekim, fıkıhçı, matematikçi ve tıppçı İbn Rüşd'ün psikososyal gelişimi değerlendirilmiştir. Erikson'un ileri sürdüğü kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası, yakınlığa karşı yalıtılmışlık, üretkenliğe karşı durgunluk ve benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk gelişim evrelerinde yaşanan krizleri başarılı bir şekilde çözdüğü görülmüştür.

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada Türkiye'deki psikobiyografi çalışmaları ele alınmıştır. Derleme kapsamında çalışmanın amacına uygun dokuz çalışma incelenmiştir. İncelenen çalışmaların pek çok disiplin tarafından psikobiyografi çalışması yürütüldüğünü göstermiştir. Alanyazında psikobiyografinin multidisipliner bir yapısı olduğundan bahsedilmektedir (Anderson ve Kağnıcı, 2010; Fouché ve van Niekerk, 2010). Öyle ki psikobiyografilerin psikiyatri, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, siyaset, edebiyat, din ve tarih gibi disiplinleri kesen popüler bir bilimsel araştırma yöntemi haline geldiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Psikobiyografiler toplumlar için tarihsel öneme sahip olan kişileri değerlendirmeyi içerir. Ayrıca, genellikle toplum üzerinde kalıcı bir etkisi olan tanınmış ancak hayatını kaybetmiş kişilere odaklanmaktadır (Ponterotto, 2015). Bu derlemede ele alınan çalışmalarda hayatları incelenen tarihsel kişilerin sanatçıdan padişaha çeşitlilik gösterdiği ve toplum için ön planda olan ölmüş kişiler olduğu görülmüştür (Aktu, 2018; Aktu vd., 2018; Erbay, 2021; Genç ve Genç, 2016; Gürsu, 2015; Gürsu, 2020; Harlak vd., 2021; Kaplan, 2009; Turna, 2020). Çünkü alanyazında da psikobiyografiler sanatçılardan politikacılara kısacası tanınmış kişilerin yaşamlarını ve kişiliklerini keşfetmeyi kapsamaktadır (Schultz ve Lawrence, 2017).

Psikobiyografik çalışmalarda tarihi öneme sahip olan kişilerin yaşamları çeşitli psikoloji kuramları ışığında ele alınmaktadır (Elms, 1994; Ponterotto, 2015). Böylece ele alınan tarihsel öneme sahip kişinin yaşam hikâyelerini sadece yüzeysel bir düzeyde değil, belirlenen kuram çerçevesinde içsel düşüncelerini, duygularını, deneyimlerini ve çevresel etkileşimlerini anlamayı kapsar. Ve psikoloji kuramlarını somutlaştırmak adına fırsatlar sunar. Bu çalışmada incelenen çalışmalar psikolojideki psikanalitik temelli belli başlı kuramlar açısından ele alınmıştır. Alanyazın da önceki psikobiyografilerin psikanalitik yorumlarına odaklandığını belirtmektedir (Mayer vd., 2021) ve psikodinamik, psikanalitik, bağlanma kuramı, nesne ilişkileri, psikososyal gelişim gibi bazı teorilerin diğerlerine göre daha baskın olduğunu ileri sürmüştür (Bulut ve Cissy Usman, 2021). Psikoloji disiplini pek çok farklı kuramı bünyesinde

barındırmaktadır. Dolayısıyla çalışmalar kuramsal açıdan sınırlı ve yetersiz kalmaktadır. Sadece Harlak vd. (2021) psikanalitik kuram çerçevesinin dışında hedef yönelimi ve başarı ihtiyacı açısından Füreyâ Koral'ın yaşamını ele almışlardır. Genç ve Genç (2016) de İbn Rüşd'ün hayatını Erkison'un psikososyal gelişim kuramı açısından incelemiştir. Bununla birlikte psikobiyoğrafilerin metodolojisinde teori seçimi en kritik aşamalarda sayılmaktadır ve kolay bir iş değildir. Çünkü yazarların seçtikleri teori hakkındaki tüm bilgi, beceri ve yaratıcı sezgilerini bir araya getirmeleri gerekmektedir (Cara, 2007). Ayrıca seçilen kuram hayatı ele alınan kişi için indirgemeciliğe yol açabileceği gibi eksik veya yanlış değerlendirilmesi de söz konusu olabilir.

Psikobiyoğrafik çalışmaların artmasıyla beraber metodolojik meseleler de gündem haline gelmiştir. Psikobiyoğrafî çalışmalarını bilimsel bir zemine oturtmak amacıyla çalışmanın nasıl yürütüleceği konusunda kılavuzlar alanyazına kazandırılmıştır (Cara; 2007; Elms, 1994; Kovary, 2011; Schultz ve Lawrence, 2017). Bu derleme çalışması kapsamında incelenen çalışmalarda metodolojik bir ortaklığın olmadığı görülmüştür. Bu ortaklığın olmaması psikobiyoğrafinin tarih, edebiyat, ilahiyat, psikoloji gibi çeşitli alanlar tarafından ele alınmasıyla ilişkilendirilebilir. Çünkü her bilimin kendi metodolojisi bulunmaktadır. Aynı zamanda çalışmaların alanyazındaki ileri sürülen metodolojik kılavuzlara yer vermediği söylenebilir. Sadece Harlak vd.'nin (2021) çalışmasında Elms (1994), Kovary (2011), Cara (2007), Schultz ve Lawrence (2017) gibi araştırmacıların öne sürdükleri psikobiyoğrafî metodolojisi dikkate alınmıştır. Dolayısıyla Fouché ve van Niekerk (2010) de belirttiği gibi, psikobiyoğrafî çalışmalarında ortak bir dil sağlamak amacıyla psikobiyoğrafilerin nasıl yürütüleceği konusunda kuramsal bilgilerin aktarılmasının gerekliliğinin ön plana alınması gerekmektedir. Çünkü psikobiyoğrafî metodolojisi kişisel yorumlara ve öznel bakış açılara bırakılırsa nesnel bilimsel bir yöntem olmaktan uzaklaşacaktır. Bu nedenle metodolojinin sağlam oluşturulmasının büyük önem arz ettiği söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma Türkiye'deki Psikobiyoğrafî çalışmalarını sistematik olarak incelemeyi amaçlamıştır. Türkiye'deki psikobiyoğrafî çalışmalarının durumunu değerlendirmenin bu alana değerli bilgiler sunacağı düşünülmüştür. Böylece bu çalışmanın ülkemizdeki psikobiyoğrafî çalışmalarının yaygınlaşmasına katkı sunabileceği, bireylerin yaşam öykülerini daha kapsamlı bir şekilde anlamaya ve toplumun tarihsel, kültürel ve psikolojik dinamiklerini daha derinlemesine incelemeye olanak tanıyan çalışmaların ortaya çıkmasını sağlaması beklenmektedir.

Psikobiyoğrafiler toplumlar için önemli figürler olarak atfedilen kişilerin tüm yaşamını kavramayı sağlayan psikolojik bir çalışmadır. Bu çalışmada ülkemizdeki psikobiyoğrafî çalışmaları incelenmiştir. Ele alınan çalışmaların çeşitli disiplinlerde yürütüldüğü görülmüştür. Ancak çalışmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu, kişilerin hayatlarının daha çok psikanalitik kuram çerçevesinde ele alındığı söylenebilir. Bu nedenle farklı psikoloji kuramlarını temel alarak yapılacak çalışmaların alanyazına katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

Psikolojik bir çalışma olarak değerlendirilen psikobiyoğrafilerde kişinin yaşamı ele alınırken çeşitli psikoloji kuramlarından yararlanılmaktadır. Bu bağlamda psikoloji kuramlarına hâkim olan psikoloji uzmanları tarafından yürütülen tek bir çalışmaya rastlanmıştır. Dolayısıyla psikoloji disiplini tarafından yürütülecek çalışmalara ihtiyacın olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda bu çalışma Türkiye'de psikobiyoğrafî çalışmalarının farklı disiplinlerde gerçekleştirilmiş olduğunu göstermiştir, bu durum psikobiyoğrafî çalışmalarının ülkemizde de geniş bir uygulama alanına sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmacılar her ne kadar psikobiyoğrafinin tanımından hareketle çalışmalarını yürütmeye çalışmış olsalar da psikobiyoğrafî metodolojisi konusunda formatların birbirinden farklı olduğu görülmüştür. Alanyazın psikobiyoğrafinin metodolojisi hakkında bilgi vermekte ve psikobiyoğrafinin nasıl yürütüleceğine dair kılavuzlar sunmaktadır. Bu kapsamda "Journal of Australia Psychology" dergisinde ortak bir şablon oluşturma gerekliliğine de vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada da incelenen psikobiyoğrafilerin ortak bir metodoloji benimsemediği, çalışmalardan sadece birisinin psikobiyoğrafî metodoloji yöntemini kullanarak yürütüldüğü saptanmıştır. Bundan sonra yürütülecek olan çalışmaların psikobiyoğrafî metodolojisi kılavuzlarından yararlanarak yürütülmesinin çalışmalar için bir ortaklık sağlayacağı söylenebilir. Ayrıca alanyazında sağlanacak ortak mutabakat psikobiyoğrafinin özünün ne olduğunun anlaşılmasını da kolaylaştıracaktır.

Psikobiyoğrafî çalışmaları için kritik bir nokta, seçilen kuramdır. Dolayısıyla araştırmacının seçmiş olduğu kurama ait teorik bilgisi de kritik bir rol kazanır. Bu tür çalışmalar, bireylerin yaşam öykülerini ve iç

dünyalarını incelemek amacıyla yapıldığından, araştırmacıların seçtiği kuram ve teorik yaklaşım büyük bir rol oynar. Çünkü araştırmacının teorik bilgisi, çalışmanın yöntemleri, veri analizi ve yorumlama süreçlerini etkileyebilme potansiyeline sahiptir. Yeterli bir bilgiye sahip olmadan tarihsel kişiyi ele almanın etik sorunlar doğurabileceği düşünülmelidir. Yürütülen çalışmalarda bu noktaya hassasiyet gösterilmesi gerektiği akılda tutulmalıdır. Bu noktada, böyle bir çalışma yürütürken ortaya çıkabilecek etik sorularının önüne geçebilmek adına araştırmacının tarafsız olması, bilgide uzman olması, kültürel bağlamı göz önünde bulundurması, mahremiyete özen gösteriyor olması gerekir.

Psikobiyografi çalışmaları; bireylerin yaşam öykülerini, psikolojik yapılarını ve tarihsel bağlam içerisindeki etkileşimlerini anlamak amacıyla yapılan önemli bir araştırma türüdür. Dolayısıyla ülkemizde topluma yön veren tarihsel öneme sahip olan pek çok kişinin hayatını inceleyen psikobiyografik çalışmalar alanyazına önemli katkılar sunabilir. Böylece bu tarz çalışmaların varlığı hem bireylerin iç dünyalarını anlamaya hem de toplumun geçmişine daha derin bir bakış açısıyla yaklaşmaya olanak sağlayacaktır. Bu nedenle yapılacak çalışmalara oldukça ihtiyaç vardır. Bu çalışmayla da aslında ülkemiz alanyazınının psikobiyografi çalışmalarına ihtiyaç olduğu, çeşitliliğe gereksinim duyduğu görülmüştür. Gelecek çalışmalar için de ufuk açıcı ve ilham kaynağı olması temenni edilmiştir.

Bu çalışma etki kurul izni gerektirmemektedir.

Makale ile ilgili notlar

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın tüm süreci, beyan edilen tek yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aktu, Y. (2018). Levinson'un kuramı bağlamında Kemal Sunal'ın psikobiyografisi. *International Journal of Social Science Research*, 7(2), 254-274.
- Aktu, Y., Varol, B. ve Sevim, Z. (2018). Said Nursi'nin bireysel yaşam yapısı: Psikobiyografik bir çalışma. *Journal of International Social Research*, 11(56), 249-256. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20185638997>
- Anderson, J. W. ve Kağnıcı, G. (2010). Psikobiyografinin metodolojisi. Çeviren: Gökhan Kağnıcı, *Tarih Okulu, VII*, Mayıs-Ağustos, İzmir, 77-97.
- Bulut, S. ve Usman, A. C. (2021). Psychobiography: Understanding concepts, steps, and procedures in the study of lives. *Problems of Psychology in the 21st Century*, 15(1), 7-17. <https://doi.org/10.33225/ppc/21.15.07>
- Cara, E. (2007). Psychobiography: A research method in search of a home. *British Journal of Occupational Therapy*, 70(3), 115-121. <https://doi.org/10.1177/0308022607070003044>
- Du Plessis, C. (2017). The method of psychobiography: presenting a step-wise approach. *Qualitative Research in Psychology*, 14(2), 216- 237. <https://doi.org/10.1080/14780887.2017.1284290>
- Elms, A. C. (1994). *Uncovering lives. The uneasy alliance of biography and psychology*. Oxford University Press.
- Erbay, N. (2021). Sürgünlüğün hüzünlü şairi Şâhî'nin Bayezid gazellerine psikobiyografik bakış. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 26(26) , 235-260.
- Fouché P, ve van Niekerk R. (2010). Academic psychobiography in South Africa: Past, present and future. *South African Journal of Psychology*, 40(4), 495-507. <https://doi:10.1177/008124631004000410>
- Genç, A. ve Genç, Ö. (2016). Psikobiyografik bir inceleme: İbn Rüşd. *International Journal of Social Science*, 44, 443-452.
- Gürsu, O. (2015). Hasan Basri Çantay: Bir psikobiyografi denemesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 62(62), 251-268.
- Gürsu, O. (2020). Melankoli ve iktidar arasında bir şehzade: Şehzade Korkut'un psikobiyografisi. *Turkish Academic Research Review*, 5(2), 267-288. <https://doi:10.30622/tarr.736619>
- Harlak, H., Sayın Karakaş, G. ve Karşlı, F. (2021). Hedef yönelimi, başarı ve anlam ihtiyacı: Füreyâ Koral'ın psikobiyografik incelemesi. *Turkish Studies*, 16(1), 357-376. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.46241>
- Kaplan, H. (2009). Bazen bir puro sadece bir purodur Leonardo Da Vinci'nin dini kimliği üzerine psikobiyografik bir inceleme. *Dini Araştırmalar*, 12(35), 107-126.
- Kovary, Z. (2011). Psychobiography as a method. *Europe's Journal of Psychology*, 7(4), 739-777. <https://doi.org/10.5964/ejop.v7i4.162>
- Lapan, S. D., Quartaroli, M. T. ve Riemer, F. J. (2012). *Qualitative research: An introduction to methods and designs*. Jossey-Bass.
- Mayer, C. H. (2017). *The life and creative works of Paulo Coelho: A psychobiography from a positive psychology perspective*. Springer.
- Mayer C. H. (2023). Psychobiographical trends: Untold stories and international voices in the context of social change. *Journal of Personality*, 91(1), 262–265. <https://doi.org/10.1111/jopy.12771>
- Mayer, C. H., Fouché, P. J. P. ve van Niekerk, R. (2021). Creating a Meaningful Life: Psychobiographical Investigations. *Europe's Journal of Psychology*, 17(3), 146–151. <https://doi.org/10.5964/ejop.6653>

- McAdams, D. (2000). *The person: An integrated introduction to personality psychology*. Wiley.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D.G. ve The PRISMA Group. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and metaanalyses: The PRISMA statement. *Annals Int Med*, 151, 264-269. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-151-4-200908180-00135>
- Ponterotto, J. G. (2015). Psychobiography in psychology: Past, present, and future. *Journal of Psychology in Africa*, 25(5), 379–389. <https://doi.org/10.1080/14330237.2015.1101267>
- Ponterotto, J. G. ve Reynolds Taewon Choi, J. D. (2017). Ethical and legal considerations in psychobiography. *The American Psychologist*, 72(5), 446–458. <https://doi.org/10.1037/amp0000047>
- Runyan, W. (1984). *Life Stories and psychobiographies*. Oxford University Press.
- Schultz, W. T. (Ed.) (2005). *Handbook of psychobiography*. Oxford University Press.
- Schultz, W. T. ve Lawrence, S. (2017). Psychobiography: Theory and method. *American Psychologist*, 72(5), 434–445. <https://doi.org/10.1037/amp0000130>
- Turna, M. (2020). Ömer Seyfettin'in hikâyelerine psikobiyografik bakış. *Mediterranean Journal of Humanities*, (10), 459-482.